

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Beaty Potemskiej pt. Funkcjonowanie i przemiany małego urzędu w gminie wiejskiej w świetle wyzwań rozwojowych i uwarunkowań lokalnych – rekomendacje modelowe na rzecz poprawy funkcjonowania małego urzędu w gminie.

Uwagi ogólne

1. Wybór tematu jest uzasadniony z punktu widzenia aktualności problematyki dotyczącej funkcjonowania jednostek samorządu terytorialnego na szczeblu lokalnym. Zagadnienie to wielokrotnie było poruszane w literaturze. Nie wypracowano jednak wzorcowego modelu funkcjonowania małego urzędu w gminie, co jest przedmiotem recenzowanej rozprawy.
2. Praca składa się ze wstępu, czterech rozdziałów, zakończenia, wykazu literatury, załączników, spisu tabel oraz streszczeń w języku polskim i angielskim. Wstęp zawiera uzasadnienie wyboru tematu wraz z krótkim opisem funkcjonowania urzędów w małych gminach. We wstępie Autorka przedstawiła cel pracy, tezy oraz hipotezy badawcze. Przedstawiono także przedmiot badania – urząd w gminie wiejskiej oraz metodę badawczą – obserwacja ustrukturyzowana z wysokim stopniem uczestnictwa. Wybór metody został przez Autorkę uzasadniony w oparciu o jej ocenę wyników dotychczasowych metod, tj. analiz raportów NIK, ankiet, wywiadów z pracownikami samorządowymi, które oceniła jako nie mające charakteru kompleksowego. Rozdział pierwszy, pt. Transformacja samorządu i jego rola we współczesnym świecie, odnosi się do zagadnień genezy i idei samorządu terytorialnego oraz jego transformacji i stojących przed nim wyzwań. Rozdział drugi, pt. Klasyczne i współczesne koncepcje zarządzania organizacjami, zawiera zagadnienia związane z koncepcjami zarządzania w sektorze prywatnym i publicznym, a także rolę urzędu w samorządzie. Rozdział trzeci, pt. Zmiana modelu zarządzania urzędem w gminie wiejskiej – Case study, jest najbardziej rozbudowany w strukturze pracy. Omówiono w nim zagadnienia dotyczące opisu funkcjonowania urzędu będącego przedmiotem badania, zmiany mającej za zadanie podniesienie efektywności jego pracy. Autorka odnosi się także w tym rozdziale do zarządzania strategicznego gminą i zarządzania strategicznymi zasobami gminy. W rozdziale czwartym, pt. Rekomendacje dotyczące wprowadzenia zmian w sposobie zarządzania małym urzędem w gminie wiejskiej, Autorka przedstawia rekomendacje w zakresie profesjonalizacji zarządzania gminą, kompetencji wójta i specjalizacji kadry urzędniczej. Zakończenie jest zapisem rekomendacji i referencji do stworzenia wzorcowego modelu zarządzania urzędem gminy wiejskiej. Układ pracy jest prawidłowy i stanowi logiczną strukturę. Treść rozdziałów i podrozdziałów jest zgodna z ich tytułami. Nie zachowano proporcjonalności między poszczególnymi rozdziałami pracy. Rozdział pierwszy liczy 36 stron, rozdział drugi 38 stron, rozdział trzeci 171 strony, rozdział czwarty 18 stron, wstęp 8 stron, a zakończenie 5. Zdaniem recenzenta rozdział empiryczny, trzeci, zawierający wyniki obserwacji uczestniczącej Autorki i

formułowane na tej podstawie wnioski jest nadmiernie rozbudowany kosztem rozdziałów teoretycznych. Zakończenie nie w pełni konsumuje wyniki pracy Autorki w zakresie powiązania hipotez badawczych oraz treści przedstawionych w dwóch pierwszych rozdziałach teoretycznych z częścią empiryczną pracy.

3. W rozprawie wykorzystano 103 pozycje literaturowe, 84 materiały źródłowe i 6 publikacji elektronicznych. Dobór literatury i źródeł oceniam jako staranny i prawidłowy z punktu widzenia przyjętego celu pracy.
4. Cel pracy został sformułowany w sposób zrozumiały i jednoznaczny. Jest nim „podjęcie próby wypracowania wzorcowego modelu zarządzania urzędem w gminie wiejskiej”. Rozdział czwarty (podsumowujący) na podstawie, jak pisze Autorka, analizy uwarunkowań oraz potencjału małego urzędu w gminie wiejskiej nosi tytuł: Rekomendacje dotyczące wprowadzania zmian w sposobie zarządzania małym urzędem w gminie wiejskiej. Recenzent zgadza się, że Autorka proponuje rekomendacje do modelu, a nie tworzy wzorcowego modelu. Zatem cel pracy został częściowo osiągnięty, przyjmując, że model to układ założeń w celu ułatwienia rozwiązania danego problemu badawczego. Ponadto w tytule rozprawy Autorka mówi o rekomendacjach modelowych, a nie wypracowaniu wzorcowego modelu, jak jest zapisane w celu pracy.
5. Hipotezy badawcze zaprezentowane w rozprawie doktorskiej zostały sformułowane w sposób prawidłowy, tj. podlegający falsyfikacji. Mają one odniesienie do obszaru badawczego i zostały przez Autorkę w drodze przyjętej metody badawczej pozytywnie zweryfikowane. W rozprawie zabrakło chociażby w zakończeniu wyraźnego odniesienia hipotez badawczych do wyników badania i idących za nimi wnioskami. Wzbogaciłoby to zdaniem recenzenta pracę i podkreśliło wysiłek badawczy Autorki.
6. Metoda obserwacji uczestniczącej wykorzystana przez Autorkę nie jest zbyt powszechnie stosowana w dziedzinie ekonomii i nauk o zarządzaniu. Należy jednak stwierdzić, że obserwacja jest podstawową techniką badawczą w naukach społecznych, zwłaszcza w socjologii, psychologii, pedagogice i marketingu. Wykorzystuje się ją w badaniach terenowych. Ze względu na cel pracy i zamierzenie badawcze jej wykorzystanie dla potrzeb osiągnięcia celu recenzowanej rozprawy można uznać za celowe.
7. Rozprawa jest poprawna pod względem redakcyjnym, technicznym i językowym.

Uwagi szczegółowe

1. Warty podkreślenia, zdaniem recenzenta jest bardzo dobrze napisany rozdział pierwszy, dotyczący transformacji samorządu i jego roli we współczesnym świecie.
2. W rozprawie znajduje się duża ilość stwierdzeń, mających charakter opinii i ocen subiektywnych, jak na stronie 4 „niestety samorząd w obecnej formie nie wykonuje w wystarczającym stopniu zadań”, czy na stronie 5 „ogólna niemoc wynikająca z braku samodzielności” i dalej „mieliśmy do czynienia z odrodzeniem starych struktur i zachowań”. Wstęp od strony 4 do 6 zawiera opinie nieudokumentowane literaturowo, ani materiałem empirycznym. Można zatem domniemywać, że jest to ocena Autorki, do której ma prawo, ale powinna to podkreślić.
3. Przy rozważaniach o samorządzie, strony 27-30, zabrakło odniesienia do pojęcia lokalności, które ma szczególne znaczenie dla rozważań nad funkcjonowaniem środowisk, będących przedmiotem badań Autorki.

4. Na stronach 45-48 Autorka „zastanawia się jaki powinien być współczesny urząd i czego oczekuje obecnie lokalne społeczeństwo od jednostki, której sposób funkcjonowania ma bezpośrednie przełożenie na sytuację całej gminy i jej mieszkańców”. Zdaniem recenzenta rozważenia te mają charakter stereotypowy i powielają ogólnie znane prawdy.
5. W rozdziale drugim Autorka prezentuje koncepcję zarządzania. Dostrzega się brak przedstawienia koncepcji struktur organizacyjnych. Zarządzanie odbywa się w określonych strukturach organizacyjnych i koncepcje zarządzania ewoluują wraz z nimi. Dla rozważań o funkcjonowaniu urzędu odniesienie do struktur organizacyjnych byłoby celowe.
6. W rozważaniach nad zarządzaniem pominięto zarządzanie zmianami, zarządzanie przez cele, zarządzanie projektami i zarządzanie przez wyjątki, które funkcjonują w sektorze prywatnym, ale są także wykorzystywane w sektorze publicznym. Ma to odniesienie do tezy nr 2, gdzie Autorka stwierdza „W metodach zarządzania jednostkami organizacyjnymi administracji publicznej coraz powszechniej wykorzystywane są pozytywne doświadczenia z sektora biznesowego, które przynoszą pozytywne i wymierne efekty”. Brakuje rozwinięcia tego wątku w treści pracy. Rozdział drugi, pt. Klasyczne i współczesne koncepcje zarządzania organizacjami, powinien być opracowany zdecydowanie szerzej.
7. Wymienianie firmy i doświadczeń A. Bliklego obok takich firm, jak Ford, Toyota, Sony, Philips jest zdaniem recenzenta niecelowe ze względu na charakter i skalę działania tych firm, zwłaszcza, że przedsiębiorstwo A. Bliklego nie odniosło finalnie sukcesu, co nie daje podstaw do tak szerokiego opisu jego doświadczeń w zakresie TQM w odniesieniu do celu rozprawy i przedmiotu badania
8. W części 2.2 rozdziału drugiego odczuwa się niedosyt rozważań nad możliwością wykorzystania doświadczeń z zakresu zarządzania w sektorze prywatnym dla potrzeb New Public Management. Autorka odniosła się tylko do marketingu.
9. Na stronie 82 znajduje się tabela nr 1, pt. Różnice w funkcjonowaniu dużego urzędu w mieście i małego urzędu na wsi. Znajdują się w niej ważne dla celu rozprawy treści. Nie ma natomiast źródeł. Nie wiadomo więc, czy jest to wkład i przemyślenia własne Autorki, czy wykorzystano dorobek literaturowy.
10. Niektóre rekomendacje Autorki zawarte w końcowej części pracy powinny zostać szerzej opisane i wyjaśnione, np. strona 269 „wprowadzić instytucję nadwójta, który byłby zwierzchnikiem wójta, np. na szczeblu powiatu, albo województwa i sprawowałby nad nim nadzór”. Bez rozwinięcia tego wątku nie da się go uzasadnić w świetle postulowanych wcześniej w rozprawie rekomendacji zwiększenia samodzielności i samorządności jednostek terytorialnych na szczeblu gminy. Kolejna rekomendacja, która nie została rozwinięta brzmi „powierzyć wójtowi funkcję przewodniczącego Rady Gminy do pełnienia funkcji reprezentacyjnej i arbitrażowej”. Recenzentowi nasuwa się wątpliwość, po co wprowadzać, jak to jest w rekomendacji pierwszej, nadzór nad wójtem, który pełni funkcji reprezentacyjnej i arbitrażowej, a zatem nie ma realnej władzy i wpływu na zarządzanie gminą.
11. Na stronie 8 znajduje się stwierdzenie Autorki „Nie chciano, aby rozprawa była kolejnym teoretycznym opracowaniem opartym na badaniach ilościowych, które mają charakter fasadowy, formalny i nierzetelny. Recenzent zgadza się z tym, że rozprawa nie jest opracowaniem teoretycznym i nie jest oparta na badaniach ilościowych, ale nie zgadza się z tym, że badania ilościowe mają charakter formalny, fasadowy i nierzetelny.

Konkluzja

Prezentowane w rozprawie treści są konsekwencją podjętej w niej tematyki, przyjętego do osiągnięcia celu, postawionych hipotez badawczych i metody badawczej, którą jest obserwacja uczestnicząca wykorzystana przez Autorkę jako alternatywna w stosunku do innych metod, w tym ilościowych, nie spełniających zdaniem Autorki wymogów umożliwiających kompleksowe badanie, osiągnięcie celu rozprawy i weryfikację postawionych hipotez badawczych. Z tego punktu widzenia zamysł Autorki został zrealizowany. Recenzowana rozprawa może być przyczynkiem do dalszych badań, a prezentowane w niej treści i rekomendacje mogą być wykorzystane do opracowania wzorcowego modelu zarządzania urzędem w małej gminie wiejskiej. Wkładem Autorki do dorobku wiedzy są wyniki i wnioski wynikające z przyjętej przez nią metody obserwacji uczestniczącej rzadko wykorzystywanej w tego typu badaniach. Rozprawa odpowiada ustawowym warunkom i uzasadnionym jest nadanie mgr Beacie Potemskiej stopnia doktora nauk ekonomicznych w dyscyplinie nauk o zarządzaniu. Wnioskuje o dopuszczenie rozprawy do obrony publicznej.

Janusz Kot